

Една посока - много възможности.* Въпросът за трудния избор и рискът да се изгубиш по пътя

„Този, който не знае, накъде е тръгнал, стига до никъде“. Вече избледняват спомените от преди 10 и повече години за времената, когато България беше с едно стъпало по-надолу в икономическото си развитие и значението си на Световната политическа карта, но имаше устрем и желание да направи крачката напред и нагоре. Не се вървеше гладко, но инерцията стигна, за да успеем. Целите, макар и не докрай припознати от всички, бяха заветните приемания за пълноправен член на Европейския съюз и НАТО, като си мислехме, че след това ще попаднем в Рая и за вечни времена ще си осигурим благоденствие и щастлив живот. Трябва да призная, че моите мисли/надежди тогава бяха подобни, с оправданието, че тъкмо влизах в гимназия и това бяха наивните ми илюзии в началото на пубертета. В крайна сметка, надявам се, все повече хора се събуждат от „съня“ си и осъзнават, че животът е една вечна борба и стремление за развитие и усъвършенстване, при все по-силно променящи се и изострящи се условия. Историята ни е научила, че в политиката истински приятелства не съществуват, а съществуващите са основно на базата на споделени общи интереси, цели и зависимости за определен период от време. Това може да звучи леко разочароващо на фона на художествено-патетичните образи за непрекословни братство, дружба, любов и уважение, но пък вярата в илюзии е по-опасна и грозна от правилното разчитане на истината. Взаимоотношенията трябва да стъпват на взаимно уважение, добронамереност, ясни правила и готовност за компромиси и отстъпки. Но всяка страна трябва да знае към какво се стреми, че съдбата ѝ е в собствените ръце, и да е твърда в позициите си, ако иска да успее.

От времето на тоталитарния режим в България, за голяма част от хората в страната, Западна Европа е синоним на „Рая“, място, където всичко е уредено и се живее блажен и спокоен живот. Със събитията в края на 80-те години на ХХ век, мечтата да избягаме поединично и да се спасим там, се трансформира във възможност да го направим като нация – България да стане член на групата привилегировани най-богати и развити страни в Света. Още тогава, поради естествения ход на подобни събития, поради нашата незрялост и неподготвеност, или заради скрито задкулисно дирижиране от различни кукловоди, пътят ни не върви праволинейно и гладко. Живеехме с вярата, „че тя Европата ще ни оправи“, като удобно не осъзнавахме и продължаваме да не осъзнаваме, че съдбата ни е в нашите ръце, а времето и мястото, на което живеем, са само предпоставки и условия, с които трябва да се съобразим и възползваме при възможност.

Доста преди фактическото ни приемане в ЕС усетихме известни финансови „благини“ от него под формата на помощи и предприсъединителни фондове. След приемането ни, финансовият аспект и новините около еврофондовете останаха основна и почти единствена тема за политиците, медиите и обществото, когато става въпрос за взаимоотношенията между ЕС и страната ни. За политиците те са средство за PR и политически игри и интриги, които медиите словоохотливо отразяват, за гражданите те са материалното отражение на така лелеяното членство в ЕС. За част от политиците и гражданите, средствата от ЕС се превърнаха и в нов източник на

* Мото на Европейските фондове за програмния период 2014-2020.

финанси за източване и лично облагодетелстване. Вече изминаха повече от 7 години, откакто България е член на ЕС и има достъп до почти всички възможности и привилегии, които това членство дава. Но промяната към по-добро и дори беглото усещане, че всичко е покрито със златен прах, липсват. Липсва и предначертана ясна цел, която да следваме от тук нататък. А който няма цел и не знае, накъде е тръгнал, се лута и не стига до никъде.

За разлика отпреди 10 години, че дори и от времената на Прехода, ако не гледаме приравнените икономически показатели, може да се окаже, че дори сме на загуба, и то много по-голяма и стратегическа. Населението ни се топи, има разпад на усещането за нация и загуба на ценности. Трябва да имаме предвид ниското стъпало, от което стартирахме, спрямо останалите страни от бившия Източен блок, както и безкрайните грешни стъпки от времето на Прехода, с които, вместо да се надгражда от нивото, на което бяхме, дори се върнахме още назад. Илюзията, че „Европата“ е съвършен субект, който може автоматично да ни оправи и направи като себе си, се изпари. И все пак, България е част от най-богатата и развита част на Света, макар и от по-невзрачните ѝ членове. Време е страната ни да съзрее и (пре)открие новите си национални идеали и ценности, които да са предпоставка за понататъшното ѝ развитие и към които да се стреми. Членството в ЕС е допълнителна благоприятна възможност да ги постигнем. Европа не е неизчерпаем и лесен източник на финанси. Средствата, които тя отпуска, не отиват директно за реализиране на нашите приоритети и интереси, а основно за тези, които се припокриват и с европейските такива. Затова средствата, отпускани ни от ЕС, не са достатъчни и не можем приоритетно и почти изцяло да разчитаме само на тях, за да „оцеляваме“, да се развиваме и да догонваме по-бързо равнището на по-старите държави-членки.

Макар и да има инженерни опити за следване на обратната последователност, една къща се строи от основите, а не първо от покрива. Преди да стигнем до конкретните политики и действия в различните сектори, като общество и Държава, трябва да имаме ясни цели и приоритети. А след постигането на предишните ни цели през 2004 год. и 2007 год., като че ли вървим по инерция и се лутаме. Обществото ни няма зрялост да осъзнае надписа на фасадата на Народното събрание - колективният успех е по-важен и по-устойчив от личния. Колективният успех води и до личен такъв за всеки от нас. При стабилните и благоденстващи нации крайностите (шепата индивидуалисти, успели главно по незаконен и аморален начин, и масата бедни хора - без шанс, без перспектива и без надежда) не доминират.

Общоприетите ценности и цели трябва да бъдат заложили в управленските програми на последователно управляващите правителства от различни партии с различни възгледи. Досега, всяка нова власт идва с различни приоритети, а политиките, които се опитва да води, рядко дават резултат в рамките на четиригодишния, или по-кратък, мандат на управление. У политиците няма далновидност, смелост или желание да подемат инициативата и поведат обществото ни към сговор и развитие.

Смятам, че тези въпроси са по-значими и предшестват дебатите относно различните секторни политики, стратегии, програми и източници на финансиране. Трябва ясно да се осъзнае, че средствата, които получаваме от ЕС не са ни достатъчни да наваксаме изоставането и да сме конкурентноспособни. Не можем и да разчитаме да сме на хранилка от ЕС, какъвто модел са успели по-рано да приложат други страни. В тази връзка Кохезионния фонд на ЕС е само един допълнителен източник на финансиране, от който най-общо и декларативно казано, трябва да се възползваме максимално. Но главно, има нужда от осъзнаване на личната отговорност и роля на всеки гражданин и възпитаването в това на бъдещите поколения. Има нужда от прозрачност и дебат относно процесите и изпълнението им.

Моделът на последователност, откритост и обща отговорност трябва да бъде продължен на всички нива на управление – както на държавно, така и на местно. Както България като държава не може да очаква всичко спуснато на готово по разни директиви и фондове от Брюксел, така и местната власт, и хората в отделните региони и общини, не трябва да очакват Държавата, или някой друг от по-горе, да се погрижи за тях. Трябва да осъзнаят, че собственото им бъдеще е в техните идеи и труд. Всички секторни политики във всички основни сфери трябва да са в интегритет помежду си и да следват общата визия и общопризнати приоритети. Разбира се, условията на средата са в постоянна динамика, която усложнява процесите и изисква постоянни корекции, направени след дебат и взети консенсусни решения за тях.

Метафорите за пътя и посоките от началото на това становище дойдоха от конкретната му тема – кохезионната политика на ЕС и по-конкретно, отношението ѝ към развитието на транспорта. В сферата на транспорта съществуват няколко ключови въпроса, които следват да бъдат осмислени, за да се върви към успешно развитие:

- За кого изграждаме инфраструктурата си – за всички нас (в България), за транзитния трафик (който основно натоварва и амортизира инфраструктурата, замърсява природата и създава рискове от инциденти), само за „ходещите на море софиянци“?
- По какъв начин България може да печели от така изтъкваното си геостратегическо положение? Страната се намира на главния и най-кратък път, свързващ Европа с Азия, но дали това е така и до днес, когато Земята не е само плоска, а познатият Свят не се простира около бреговете на Средиземно море? България е в периферията на Европа и далеч от най-населените и силни икономически нейни части.
- Мислим ли за бъдещето и какво оставяме на наследниците си? Вземайки конкретни решения днес, дали те са най-добри с оглед на бъдещето? Приемливи ли са компромисите, които правим, и какви ще са последствията от грешните ни решения, които няма да търпим самите ние? Колко скъпи са мерките и използването на иновации относно екологичността и ефективността?

Кохезионната политика е само един, допълващ и недостатъчен сам по себе си, елемент от цялостния наличен възможен инструментариум за преодоляване на различията в социално-икономическото развитие, както на ниво страни, между България и останалите държави в ЕС, така и на ниво между отделните региони. Наличието на възможност за избор е нож с две остриета. От една страна го няма ограничението при липса на алтернатива, но от друга – съществува колебанието по кой път/посока/възможност да се поеме и кой би бил най-верният и успешен. С мотото на Еврофондовете, България привидно е заявила, че е „напипала“ вярната посока, но, уви, в реалността и след преглед на фактите, това не изглежда толкова сигурно. Няма една истина и само един път, а всяка държава има своя индивидуален път. Въпрос на размисъл, отговорност и зрялост е накъде ще вървим, и по какъв начин ще се възползваме от открилите се пред нас възможности.